

1. ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОМИСЛОВОСТІ

Провідним фактором масштабних економічних змін та економічного розвитку кінця другого і початку третього тисячоліття є фактор інноваційності. Проте наше уявлення щодо інноваційних процесів та їх впливу на економіку все ще недостатнє. Особливо це стосується розуміння сутності технологічних інновацій, методологічного та інформаційного забезпечення аналізу інноваційних процесів, визначення рівнів інноваційності окремих суб'єктів господарювання, факторів, які впливають на активізацію інноваційної діяльності, диверсифікацію та ефективність інновацій.

Актуальність даного питання полягає в прагненні до інноваційності на шляху до постіндустріального суспільства. Актуальність теми існує як на теоретичному чи науковому рівнях, так і на рівні технологічному – на рівні реалізації державної інноваційної політики.

Питання розвитку інноваційної діяльності розглянуто в працях В.Александрової, О. Андросової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, В. Гейця, В. Соловйова. Питання ефективності державної інноваційної політики та засобів її підвищення досліджують вчені О. Лапко, Л. Федулова. Проблеми фінансового забезпечення і стимулювання інноваційної діяльності досліджували Д. Гуменюк, М. Крупка, С. Онишко. Дослідження проблем і перспектив розвитку інноваційної діяльності в регіонах здійснювали вчені А. Валюх, І. Кукурудза, В. Демиденко та ін.

Праці вчених є науковим підґрунтям для розроблення інвестиційного шляху розвитку країни, вони визначають основні пріоритети і напрями вдосконалення фінансового забезпечення науково-технічного потенціалу.

Як показує аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Проте маловивченим аспектом

цієї проблеми є механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності в умовах трансформаційної економіки України.

За останні роки в Україні створено умови для розвитку інноваційної діяльності – сформовано основи нормативно-правової бази та механізми здійснення інноваційної політики, а також створено умови для розвитку відповідної інфраструктури.

Проте, незважаючи на високий інноваційний потенціал, інноваційна складова забезпечення економічного розвитку використовується слабо. Стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії. Так, останні офіційні статистичні дані свідчать про поступове зниження інноваційної активності підприємств у такій важливій галузі національної економіки, як промисловість (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Інноваційна активність промислових підприємств України протягом 2006-2013 рр.

Показники	Роки							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість підприємств, які займались інноваційною діяльністю:								
Всього, од.	1875	1470	1359	1193	1118	1472	1396	1370
%від загальної кількості промислових підприємств	18	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13	12,8
Кількість підприємств, які впроваджували інновації:								
Всього, од.	1506	1120	958	810	999	1186	1160	1145
%від загальної кількості промислових підприємств	14,6	11,5	10	8,2	10	11,5	10,8	10,7

У 2009 р., порівняно з 2008 р., у більшості регіонах країни відбулося зниження інноваційної активності промислових підприємств. Зокрема, найбільша кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації у 2009 р. була розташована в м. Києві – 141 (12,1 %), Харківській – 97 (8,3 %), Донецькій – 75 (6,4 %) та Івано-Франківській – 73 (6,3 %) областях. У 2009 р.

більшу, за середню по Україні (13,0 %), інноваційну активність демонстрували підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (34 % кількості підприємств галузі), машинобудування (21,2 %), хімічної та нафтохімічної промисловості (20,0 %), а також металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14,1 %). Водночас підприємства добувної промисловості та підприємства, що займаються виробництвом й розподілом електроенергії, газу та води, були інноваційнопасивними.

З огляду на проблему зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств, доцільно відстежити динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2007-2013 р. (Таблиця 2).

Таблиця 2 – Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2007-2013 рр.

Показник	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Питома вага реалізованої інвестиційної продукції	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	6,2	5,6
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685	2789	2806
З них нові види техніки	657	786	881	758	641	679	713
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1808	1145	1419	1647	1893	1593	1884

Таким чином, у 2013 р. у промисловості було освоєно виробництво 2806 видів інноваційної продукції. Незважаючи на те, що протягом 2007-2013 рр. зросла питома вага підприємств, що впроваджували інновації, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості знизилася на 1,9 %. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства, є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною. Згідно зі статистичними даними, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8 % мають ознаки інноваційної, тоді як в Євросоюзі цей показник перевищує 75 %.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2013 р. порівняно з 2012 р. зріс на 5,6 млрд грн та становив 45,8 млрд грн, або 5,9 % від загально-го обсягу реалізованої промислової продукції. При цьому, питома вага продукції, що була новою для підприємства, становила 67,9 %, питома вага продукції, що була новою для ринку – 32,1 %. Найбільша частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції припадає на підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості – 17,0 %, або 6321,4 млн. грн., машинобудування – 15,6 %, або 13386,7 млн. грн., целюлозно-паперове виробництво – 9,8 %, або 1070,5 млн грн, металургії та оброблення металу – 6,2 %, або 9361,0 млн грн, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 5,3 %, або 4515,9 млн. грн.. Основною перешкодою для розвитку інноваційної діяльності в Україні є недостатність фінансування, тому розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2010-2013 рр. (Табл. 3).

Таблиця 3 – Джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2010-2013 рр.

Роки	2010		2011		2012		2013	
	млн грн	ЧЗО, %	млн грн	ЧЗО, %	млн грн	ЧЗО, %	млн грн	ЧЗО, %
Усього, зокрема, за рахунок:	5752	100	6160	100	10821	100	11994	100
держбюджетів	28,1	0,5	114	1,9	144,8	1,3	336,9	2,8
місцевих бюджетів	14,9	0,3	14	0,2	7,3	0,1	15,8	0,1
власних коштів	5045	88	5211	85	7970	73,7	7260	61
коштів вітчизняних інвесторів	79,6	1,4	26,3	0,4	26,2	0,2	169,5	1,4
коштів іноземних інвесторів	158	2,7	176	2,9	321,8	3	115,4	1
інших джерел	426	7,4	618	10	2351	21,7	4093	34

Отже, в Україні протягом 2010-2013 рр. аналізованих років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в промисловості були власні

кошти підприємств. Їхня частка в загальному обсязі фінансування у 2013 році становила 61 %, що на 13,1 % менше, порівняно з 2012 р. Найвища частка власних коштів була у 2011 р., де становила 85 %.

Обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету протягом 2010-2013 рр. зростав, та у 2013 р. становив 336,9 млн грн, що на 1,5 % більше, ніж у 2012 р. Негативною тенденцією у 2013 р., порівняно з 2012 р., стало зменшення у два рази обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів.

Отже, на сьогодні в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Розвиток інноваційної діяльності повинен стати невід'ємною складовою частиною реформування економіки країни, адже недостатня увага до розвитку науково-технічної сфери обумовлює структурну деформованість економіки та домінування низькотехнологічних виробництв, які малосприйнятливі до наукових досягнень і не можуть забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки.

Таким чином, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємств, розробленні заходів для піднесення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

У 2013р. створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися 2283 підприємства і організації України, майже дві третини яких – промислові підприємства.

Протягом звітнього року передові технології створювали 179 підприємств. При цьому загальна кількість створених технологій склала 516, у т.ч. 85% – нові для України, 15% – принципово нові. Із загальної їх кількості 17,4% створювалися за державним контрактом.

Таблиця 4 – Кількість підприємств, які у 2013 р. займалися створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, використанням раціоналізаторських пропозицій, за регіонами, одиниць

	Усьо го	Кількість організацій, які створили передові технології	Кількість організацій, які використовува ли передові технології	Кількість організацій, у яких використані об'єкти права інтелектуальн ої власності	Кількість організацій, у яких використані раціоналізаторсь кі пропозиції
Україна	2283	179	2134	419	169
Автономна Республіка Крим	37	8	30	12	7
Вінницька	25	3	21	12	5
Волинська	24	1	21	3	2
Дніпропетровська	120	18	105	32	17
Донецька	179	15	160	40	27
Житомирська	141	3	137	11	7
Закарпатська	86	3	82	11	2
Запорізька	147	6	147	12	8
Івано- Франківська	30	5	24	9	4
Київська	63	2	61	13	6
Кіровоградська	22	1	21	2	1
Луганська	119	7	116	12	9
Львівська	68	4	59	11	4
Миколаївська	63	6	61	9	4
Одеська	145	1	142	17	8
Полтавська	56	5	50	20	9
Рівненська	65	–	65	5	2
Сумська	16	3	11	6	4
Тернопільська	11	4	9	7	2
Харківська	490	23	481	83	16
Херсонська	19	4	17	6	1
Хмельницька	23	–	23	1	–
Черкаська	103	–	102	6	3
Чернівецька	23	–	22	1	1
Чернігівська	25	2	23	5	3
м.Київ	133	52	95	61	16
м.Севастополь	50	3	49	12	1

Таблиця 5 – Розподіл створених передових технологій у 2013р.
За видами технологій та кількістю охоронних документів на ОПВ
у створених технологіях, одиниць

	Усього	Кількість охоронних документів у створених технологіях, у тому числі на		
		винахід	корисну модель	промисловий зразок
Всього	516	230	704	277
Проектування та інжиніринг	86	20	112	9
Виробництво, обробка та складання	113	46	130	248
Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей, здійснення автоматизованих вантажно-розвантажувальних операцій	7	—	1	3
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	31	9	17	2
Комунікації та управління	48	10	20	—
Виробнича інформаційна система	14	—	—	—
Інтегроване управління та контроль	22	21	4	2
Нанотехнології	32	12	38	—
Охорона здоров'я	69	37	196	—
Інші	94	75	186	13

На створені у 2013р. передові технології в цілому або на їх елементи було видано 1211 охоронних документів: 230 на винаходи, 704 на корисні моделі і 277 на промислові зразки.

Майже третина підприємств, які створювали передові технології, зосереджена у м.Києві, 12,8% – у Харківській, 10,1% – Дніпропетровській, 8,4% – Донецькій, 3,9% – Луганській, 3,4% – Миколаївській областях.

У 2013р. кількість підприємств та організацій, що використовували передові технології у виробництві, збільшилась порівняно з 2012р. на 9%, і становила 2134 (в основному за рахунок установ охорони здоров'я).

У звітному році підприємствами та організаціями України було використано у своїй діяльності 13219 передових технологій, з яких 14,4% упроваджені у 2013р., 28,5% з терміном упровадження від 1 до 3 років, 39,3% – від 4 до 9 років, 17,9% – 10 і більше років. Кількість винаходів у використовуваних технологіях за весь час упровадження становила 1270 одиниць, у т.ч. 207 – у звітному році.

Таблиця 6 – Кількість створених передових технологій у 2013р. за регіонами, одиниць

	Кількість створених технологій				Кількість охоронних документів у створених технологіях, у т.ч. на		
	Усього	з них		за державним контрактом	винахід	корисна модель	промисловий зразок
		нові для України	принципово нові				
Україна	516	438	78	90	230	704	277
Автономна Республіка Крим	12	12	—	—	2	36	3
Вінницька	13	13	—	1	5	13	—
Волинська	1	—	1	—	—	1	—
Дніпропетровська	64	58	6	6	54	134	—
Донецька	39	39	—	1	8	15	—
Житомирська	16	16	—	—	13	3	—
Закарпатська	4	4	—	—	24	57	—
Запорізька	15	15	—	—	18	23	3
Івано-Франківська	26	18	8	—	10	119	118
Київська область	2	2	—	—	1	3	2
Кіровоградська	2	2	—	—	1	13	—
Луганська	11	10	1	—	3	4	1
Львівська	33	19	14	26	10	13	6
Миколаївська	22	21	1	10	18	32	—
Одеська	1	—	1	—	—	—	1
Полтавська	12	10	2	—	2	42	1
Рівненська	—	—	—	—	—	—	—
Сумська	9	9	—	—	—	—	—
Тернопільська	7	5	2	1	—	39	128
Харківська	67	66	1	20	16	24	—
Херсонська	7	3	4	—	6	28	—
Хмельницька	—	—	—	—	—	—	—
Черкаська	—	—	—	—	—	—	—
Чернівецька	—	—	—	—	—	—	—
Чернігівська	3	1	2	—	1	2	—
м.Київ	143	109	34	25	37	103	14
м.Севастополь	7	6	1	—	1	—	—

У 2013р. 419 підприємств також використовували об'єкти права інтелектуальної власності: 1971 винахід, у т.ч. 31,5% – створено за рахунок коштів державного бюджету, 3102 корисні моделі (34,2%), 493 промислових зразки (3,9%). Чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності на цих підприємствах становила 17869 осіб, з яких 3432 – жінки.

Таблиця 7 – Кількість підприємств, що використовували передові технології, та використаних передових технологій за регіонами, одиниць

	Усього підприємств	У т.ч., які мали винаходи у використовуваних технологіях		Усього використаних передових технологій	У т.ч. кількість винаходів у використовуваних технологіях	
		за весь час запровадження	у т.ч. у звітному році		за весь час запровадження	у т.ч. у звітному році
Україна	2134	120	49	13219	1270	207
Автономна Республіка Крим	30	4	—	197	16	—
Вінницька	21	6	—	200	39	—
Волинська	21	—	—	293	—	—
Дніпропетровська	105	10	5	1269	137	49
Донецька	160	7	3	1461	127	21
Житомирська	137	1	1	190	2	2
Закарпатська	82	6	1	551	23	2
Запорізька	147	1	—	762	33	—
Івано-Франківська	24	4	3	182	8	6
Київська	61	3	2	266	13	2
Кіровоградська	21	—	—	156	—	—
Луганська	116	3	2	546	10	2
Львівська	59	4	1	374	11	4
Миколаївська	61	6	3	387	106	8
Одеська	142	2	1	486	2	1
Полтавська	50	6	4	427	52	20
Рівненська	65	—	—	414	—	—
Сумська	11	—	—	64	—	—
Тернопільська	9	4	2	105	101	6
Харківська	481	13	3	2569	130	10
Херсонська	17	4	2	111	17	9
Хмельницька	23	1	1	84	1	1
Черкаська	102	—	—	210	—	—
Чернівецька	22	—	—	55	—	—
Чернігівська	23	1	1	127	10	1
м.Київ	95	24	12	1290	241	53

Із загальної кількості обстежених підприємств 169 використали 11784 раціоналізаторські пропозиції. При цьому чисельність авторів цих пропозицій склала 11039 осіб, серед яких 1437 жінок.

Таблиця 8 – Розподіл використаних передових технологій у 2013р. за видами технологій та терміном впровадження, одиниць

	Усього	у т.ч. за терміном впровадження				
		до 1 року	від 1 до 3 років	від 4 до 5 років	від 6 до 9 років	10 і більше років
Усього	13219	1904	3762	2353	2838	2362
Проектування та інжиніринг	2093	301	572	406	547	267
Виробництво, обробка та складання	3789	455	1184	632	729	789
Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей, здійснення автоматизованих вантажно-розвантажувальних операцій	268	33	116	48	44	27
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	839	139	300	165	152	83
Зв'язок та управління	4217	435	1068	752	1094	868
Виробнича інформаційна система	317	31	99	52	85	50
Інтегроване управління та контроль	217	47	71	23	36	40
Нанотехнології	54	4	9	18	10	13
Охорона здоров'я	1258	416	325	242	121	154
Інші	167	43	18	15	20	71

Таблиця 9 – Кількість використаних у 2013р. передових технологій за терміном впровадження та регіонами, технологій

	Усього	у т.ч. за терміном впровадження				
		до 1 року	від 1 до 3 років	від 4 до 5 років	від 6 до 9 років	10 і більше років
Україна	13219	1904	3762	2353	2838	2362
Автономна Республіка Крим	197	35	65	35	32	30
Вінницька	200	31	44	19	49	57
Волинська	293	28	135	61	39	30
Дніпропетровська	1269	320	302	150	248	249
Донецька	1461	168	412	292	295	294
Житомирська	190	24	28	38	58	42
Закарпатська	551	24	201	59	204	63
Запорізька	762	80	193	203	157	129
Івано-Франківська	182	37	91	37	14	3
Київська	266	36	96	30	46	58
Кіровоградська	156	54	66	15	14	7
Луганська	546	80	158	100	107	101
Львівська	374	34	154	73	76	37
Миколаївська	387	23	93	45	131	95
Одеська	486	68	146	99	95	78

	Усього	у т.ч. за терміном упродовження				
		до 1 року	від 1 до 3 років	від 4 до 5 років	від 6 до 9 років	10 і більше років
Полтавська	427	90	136	58	59	84
Рівненська	414	123	84	51	77	79
Сумська	64	27	23	6	2	6
Тернопільська	105	8	12	11	48	26
Харківська	2569	300	766	540	495	468
Херсонська	111	24	35	32	13	7
Хмельницька	84	17	19	15	13	20
Черкаська	210	8	47	36	53	66
Чернівецька	55	1	6	7	23	18
Чернігівська	127	37	28	38	17	7
м.Київ	1290	205	341	214	269	261
м.Севастополь	443	22	81	89	204	47

Отже, найбільша кількість підприємств, які використовували передові технології, розташована у Харківській області (22,5% загальної кількості), Донецькій (7,5%), Запорізькій (6,9%), Одеській (6,7%), Житомирській (6,4%) та Луганській (5,4%) областях; відповідно, найбільшу кількість передових технологій використано у Харківській (19,4% загальної їх кількості), Донецькій (11,1%), Дніпропетровській (9,6%), Запорізькій (5,8%) областях та у м.Києві (9,8%); у 2012р. 419 підприємств також використовували об'єкти права інтелектуальної власності: 1971 винахід, у т.ч. 31,5% – створено за рахунок коштів державного бюджету, 3102 корисні моделі (34,2%), 493 промислових зразки (3,9%).

Чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності на цих підприємствах становила 17869 осіб, з яких 3432 – жінки.

У країнах СНД протягом 2006-2013 рр. питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП була досить стабільною, однак спостерігалось незначне її зменшення, зокрема у Вірменії, Киргизії, Російській Федерації та Україні. Причому в Україні спад був дещо глибшим, ніж у всіх інших країнах групи.

Проте наша країна зберігає за собою друге місце за аналізованим показником після Російської Федерації – єдиної країни, де частка даних витрат перевищує 1%.

Таблиця 10 – Кількість організацій та чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності та раціоналізаторських пропозицій у 2013р. за регіонами, одиниць

	Кількість організацій, у яких використані об'єкти права інтелектуальної власності, одиниць	Чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності, осіб	Кількість організацій, у яких використані раціоналізаторські пропозиції, одиниць	Кількість використаних раціоналізаторських пропозицій, одиниць	Чисельність авторів раціоналізаторських пропозицій, осіб
Україна	419	17869	169	11784	11039
Автономна Республіка Крим	12	300	7	189	179
Вінницька	12	241	5	78	63
Волинська	3	9	2	7	9
Дніпропетровська	32	3213	17	3517	2712
Донецька	40	3447	27	3904	2906
Житомирська	11	200	7	90	154
Закарпатська	11	119	2	7	7
Запорізька	12	759	8	450	600
Івано-Франківська	9	434	4	80	169
Київська	13	145	6	183	103
Кіровоградська	2	2	1	1	1
Луганська	12	846	9	511	563
Львівська	11	984	4	276	290
Миколаївська	9	198	4	64	104
Одеська	17	773	8	591	717
Полтавська	20	597	9	226	244
Рівненська	5	17	2	11	7
Сумська	6	76	4	46	68
Тернопільська	7	133	2	9	35
Харківська	83	2791	16	424	754
Херсонська	6	55	1	1	1
Хмельницька	1	–	–	–	–
Черкаська	6	140	3	171	106
Чернівецька	1	8	1	4	8
Чернігівська	5	20	3	12	11
м.Київ	61	2283	16	929	1224
м.Севастополь	12	79	1	3	4

Порівняно високий показник також має Білорусь, яка в 2011 р. майже зрівнялася з Україною (0,7 та 0,8% відповідно). Решта країн за аналізованим показником перебувають у незадовільному стані, маючи показник питомої ваги у межах 0,1-0,4%, тобто практично нульовий рівень. З рисунку 1 видно, що позиції України на фоні країн СНД є непоганими, однак українським негативним явищем є неухильне скорочення питомої ваги науково-технічних робіт.

Структура витрат на дослідження і розробки в 2010-2013 рр. зазнала істотних змін у деяких країнах СНД (Білорусь, Вірменія), а в деяких залишилася без істотних змін (табл. 11). Окрім того, серед країн аналізованої групи не було єдності в структурі. Так, у Таджикистані та Азербайджані провідним напрямком були витрати фундаментальні дослідження (понад 40% від загальної суми витрат). У Казахстані та Молдові найбільше коштів спрямовувалося на виконання прикладних досліджень (понад 45% від усіх витрат). Загалом же для переважної більшості країн СНД домінуючим напрямом витрат були науково-технічні розробки (у Білорусі, Вірменії, Киргизії, Російській Федерації, Україні). Найменшу частку для усіх країн займали науково-технічні послуги. Україна має досить рівномірний розподіл витрат на наукові дослідження і розробки, який у динаміці практично незмінний.

Таблиця 11 – Структура витрат на наукові дослідження й розробки за напрямками досліджень у країнах СНД в 2012-2013 рр., %

Країни	Фундаментальні дослідження		Прикладні дослідження		Науково-технічні розробки		Науково-технічні послуги	
	Роки							
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Азербайджан	33	44	36	29	16	13	15	14
Білорусь	36	14	5	29	55	49	4	8
Вірменія	15	44	24	4	52	49	9	3
Казахстан	11	17	45	47	24	22	20	14
Киргизія	x	18	x	8	x	64	x	10
Молдова	28	25	56	56	16	19	0,3	0,4
Російська Федерація	18	18	17	19	56	57	9	6
Таджикистан	47	41	25	36	12	13	16	10
Україна	24	23	18	18	48	47	10	12

Слід підкреслити, що найбільша частка загального обсягу фінансування науки припадала за даними Інституту економіки та прогнозування НАН України на розробки четвертого технологічного укладу (69,7 %). На розробки, що належать до п'ятого технологічного укладу, припадало 23 % загальної суми фінансування, третього – 6 %, шостого – 0,3 %.

Фахівці, що виконують наукові дослідження та розробки, протягом 2000-2013 рр. у деяких країнах СНД зменшувалися чисельно (Російська Федерація, Україна, Таджикистан, Молдова, Вірменія), а в решті країн – чисельно зростали. Лідером була Російська Федерація, чисельність дослідників в десятки разів перевищувала показники більшості країн групи. Досить багато науковців також і в Україні. Однак обидві країни страждають від постійного скорочення фахівців наукової сфери. Так, в Україні за аналізований період відбулося зменшення числа фахівців із 121 тис. осіб до 85 тис. осіб, а в Російській Федерації – із 501 тис. осіб до 436 тис. осіб. Однак для останньої позитивним явищем є зростання чисельності у 2013 р. порівняно з 2012 р., чого про Україну, на жаль, сказати не можна. Найбільш динамічний приріст показника був у Білорусі (більш, ніж у 4 рази за 2000-2013 рр.).

Отже, забезпеченість України науковими кадрами та їх динаміка викликає занепокоєння, хоча порівняно з іншими країнами чисельність нібито висока. У випадку, якщо ця тенденція у динаміці буде зберігатися, то країна опиниться в стані глибокої кризи науково-інноваційної сфери, який буде незворотним.

Як уже зазначалося вище, витрати на дослідження й розробки (показник наукоємності економіки) останніми роками у більшості країн СНД становлять менше 1% ВВП, тоді як у країнах ЄС – в середньому близько 2% (табл. 12). Це нижче цільового значення 3%, визначеного Лісабонською стратегією, але яке є однією з 5 ключових цілей європейської стратегії до 2020 р.

Таблиця 12 – Питома вага витрат на здійснення наукових та науково-технічних робіт у ВВП окремих країн в 2008-2013 рр., %

Країни	Роки						Відхилення за період
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
ЄС 27	1,83	1,85	1,85	1,92	2,01	2,00	0,17
Бельгія	1,83	1,86	1,89	1,97	2,03	1,99	0,16
Болгарія	0,46	0,46	0,45	0,47	0,53	0,60	0,14
Чеська Республіка	1,35	1,49	1,48	1,41	1,48	1,56	0,21
Данія	2,46	2,48	2,58	2,85	3,06	3,06	0,60
Німеччина	2,51	2,54	2,53	2,69	2,82	2,82	0,31
Естонія	0,93	1,13	1,08	1,28	1,43	1,62	0,69
Ірландія	1,24	1,24	1,28	1,45	1,74	1,79	0,55
Греція	0,60	0,59	0,60	x	x	x	0,00
Іспанія	1,12	1,20	1,27	1,35	1,39	1,39	0,27
Франція	2,11	2,11	2,08	2,12	2,26	2,26	0,15
Італія	1,09	1,13	1,17	1,21	1,26	1,26	0,17
Латвія	0,56	0,70	0,60	0,62	0,46	0,60	0,04
Литва	0,75	0,79	0,81	0,79	0,83	0,79	0,04
Угорщина	0,94	1,01	0,98	1,00	1,17	1,16	0,22
Нідерланди	1,90	1,88	1,81	1,77	1,82	1,83	-0,07
Польща	0,57	0,56	0,57	0,60	0,68	0,74	0,17
Португалія	0,78	0,99	1,17	1,50	1,64	1,59	0,81
Румунія	0,41	0,45	0,52	0,58	0,47	0,47	0,06
Словенія	1,44	1,56	1,45	1,65	1,86	2,11	0,67
Словаччина	0,51	0,49	0,46	0,47	0,48	0,63	0,12
Швеція	3,56	3,68	3,40	3,70	3,61	3,42	-0,14
Фінляндія	3,48	3,48	3,47	3,70	3,92	3,87	0,39
Об'єднане Королівство	1,73	1,75	1,78	1,79	1,86	1,77	0,04
Ісландія	2,77	2,99	2,68	2,64	3,11	x	0,34
Норвегія	1,52	1,49	1,62	1,61	1,80	1,71	0,19
Швейцарія	x	x	x	2,99	x	x	x
Туреччина	0,58	0,57	0,71	0,73	0,85	x	0,27
США	2,56	2,60	2,66	2,79	x	x	0,23
Японія	3,32	3,40	3,44	3,45	x	x	0,13
Україна	0,99	0,91	0,86	0,84	0,86	0,82	-0,17

Із країн ЄС цей показник протягом 2005-2010 рр. був найвищим у Швеції і Фінляндії, де він становив в 2010 р. 3,42% та 3,87% від ВВП відповідно. Достатньо вагомі витрати на дослідження і розробки також були у таких країнах: Данія (3,06% в 2010 р.), Швейцарія (2,99% в 2008 р.), Німеччина (2,83% в 2010 р.). В усіх цих країнах відбувалося нарощування показника за досліджуваний період. Найнижчою була частка витрат на дослідження і розробки в Румунії (0,47% в 2010 р.), на Кіпрі (0,50% в 2010 р.), у Болгарії та Латвії (по 0,6% відповідно). Високими були показники витрат таких промислово розвинених країн як Японія і США (3,45% і 2,79% в 2010 р. відповідно).

у 2011р. наукоємність економіки України становила 0,73%, що відповідає рівню Хорватії і вище за рівень Словаччини, Латвії, Болгарії, та Румунії в 2010 р. Однак порівняно з іншими країнами має досить низький показник витрат на наукові та науково-технічні роботи у ВВП, який до того ж у динаміці зменшується.

Однак ситуація в Україні є протилежною. Чисельність дослідників скорочується щороку, а враховуючи розміри нашої країни та її загальну чисельність населення, зазначимо, що число науковців є невеликим і Україна, на жаль, втрачає людський інноваційний ресурс.

За роки незалежності Україна втратила більш ніж дві третини її наукового потенціалу, головним чином через брак коштів. Відповідно до законодавства, щонайменше 1,7% ВВП має щорічно спрямовуватися на виконання досліджень і розробок. Однак ця норма не виконується. Країна втрачає кадри, що здійснюють дослідження і розробки. Особливо ці проблеми стають очевидними при порівнянні показників науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні з аналогічними показниками країн Європи, США та Японії. Існує дуже великий розрив у питомій вазі досліджень і розробок у ВВП, кількості наукових кадрів. Окрім того, дуже відрізняється структура джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт.

Однак загрозливою є тенденція до погіршення цих показників з року в рік. Тому україн необхідно на державному рівні докласти зусиль щодо поживлення інноваційної активності та стимулювання наукової та науково-технічної діяльності в Україні.

Актуальність даної теми зумовлена швидкими темпами розвитку науково-технічного прогресу та впливом наукової діяльності на економічні процеси. На сьогоднішній день інноваційна діяльність посідає одне з найбільш вагомих місць в економічному розвитку.

Отже, виходячи із наведених статистичних даних та порівняння з іншими країнами, для інноваційної діяльності в Україні основними завданнями, що сприятимуть інноваційному розвитку, є:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення адаптивної інфраструктури інноваційної діяльності;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний;
- рівень захисту інтелектуальної власності;
- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя;
- інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності.

2. РОЗРОБКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Перехід до ринкової економіки зумовлює посилення ролі фінансових результатів підприємств у системі господарювання. Конкурентоспроможність та платоспроможність підприємств визначаються раціональним управлінням фінансовими результатами. Організація фінансової діяльності підприємства має бути побудована так, щоб це сприяло підвищенню ефективності виробництва.

Управління фінансовими результатами підприємств здійснюється не автоматично, а з допомогою цілеспрямованої їх організації. Під організацією управлінням фінансовими результатами підприємств розуміють форми, методи, способи формування та використання результатів, контроль за їх

кругообігом для досягнення економічних цілей згідно з чинними законодавчими актами [124].

В основу управління фінансовими результатами підприємств покладено комерційний розрахунок. За ринкової економіки господарський механізм саморозвитку базується на таких основних принципах: саморегулювання, самоокупність та самофінансування. Цим принципам відповідає комерційний розрахунок, тобто метод ведення господарювання, що полягає в постійному порівнюванні (у грошовому вираженні) витрат та результатів діяльності. Його метою є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат капіталу та мінімально можливого ризику. Питання про те, що виробляти, як виробляти, для кого виробляти, за ринкових умов для підприємств визначається основним орієнтиром – прибутком [127].

Комерційний розрахунок справляє значний вплив на управління фінансовими результатами підприємств. Він передбачає, що фінансові відносини підприємств регламентуються державою в основному економічними методами – з допомогою важелів відповідної податкової, амортизаційної, валютної, протекціоністської політики. Збитки (в тому числі втрачена вигода), що їх зазнало підприємство внаслідок виконання вказівок державних органів та посадових осіб, які суперечать чинному законодавству, повинні бути відшкодовані відповідними органами.

Суб'єкт господарювання має справжню фінансову незалежність, тобто право самостійно вирішувати, що і як виробити, кому реалізувати продукцію, як розподілити виручку від реалізації продукції, як розпорядитися прибутком, які фінансові ресурси формувати та як їх використовувати. Економічна відповідальність підприємства настільки велика, що його можуть оголосити банкрутом у разі нерационального використання фінансових результатів, що веде до завеликих збитків та неспроможності виконати зобов'язання перед кредиторами [8].

Повна самостійність підприємств не означає відсутності будь-яких правил їхньої поведінки. Ці правила розроблено та законодавчо закріплено у